

ΠΑΡΘΕΝΩΝ

ΕΤΟΣ Α΄.

Ίούλιος

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ Ε΄.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΔΟΥΚΑΣ ΒΑΤΑΤΣΗΣ

Ο ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, ἐκχωρήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καθ' ἣν στιγμήν αὕτη ἠλίσκετο ὑπὸ τῶν φράγκων, καὶ καταφυγὼν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, κατώρθωσε, τῇ συμπράξει τῶν περιστοιχισάντων αὐτὸν μεγιστάνων, νὰ ἀνυψώσῃ ἐν Νικαίᾳ τὴν σημαίαν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ συγκροτήσῃ περὶ τὴν πόλιν ταύτην νέον τοῦ ἑλληνισμοῦ ὀρμητήριον. Τὸ ὀρμητήριον τοῦτο ἔκτασιν μὲν δὲν εἶχε μεγάλην, ἀλλ' ἦτο σφόδρα εἰς τοὺς κατακτητὰς ἐπικίνδυνον καθ' ὃ πλησιέστατον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν τούτοις ἂν καὶ ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ ἄλλοι περὶ αὐτοὺς ἄρ-

χοντες ἦσαν ἄνδρες γενναῖοι, οὐδέποτε ὅμως κατώρθωσαν νὰ νικήσωσιν ἐκ τοῦ συστάδην τοὺς φράγκους, τὸ μὲν διότι δὲν ἐφρόντισαν νὰ ὀργανώσωσι πρᾶσιν κόντως τὸν στρατὸν, τὸ δὲ διότι πολλάκις ἐν οὐδέοντι ἐρρίψοκινδύνευσαν. Ἦτο δὲ ἐν γένει ὁ Λάσκαρις ἀξύτατος τὸν χαρακτήρα, ὅπως ἀπεδείχθη μάλιστα ὅτε ἐμονομάχησε πρὸς τὸν Σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου καὶ ὅτε ἀφειδῶς ῥίψας ἑαυτὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν Τουρκομάνων συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἀλλ' ὅπωςδήποτε ὁ νέος αὐτοκράτωρ ὠφελήθη ἐπιτηδείως πρῶτον μὲν ἀπὸ τὴν ἐν Θράκῃ ἐπανάστασιν καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοὺς περισπασμοὺς οὓς ἐπροξένησαν εἰς τὸν Ἑρρίκον οἱ Λομβαρδοὶ μεγιστᾶνες τῆς Θεσσαλονίκης ἵνα οὐ μόνον ἀναχαιτίσῃ πᾶσαν πρόοδον τῶν φραγκικῶν ὀπλῶν ἐν Ἀσίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐλάχιστά τινα μέρη περιστείλῃ τὰς ἐπέκεινα τοῦ Βοσπόρου κτή-

σεις αὐτῶν. Ἀφ' ἑτέρου ὁμως περὶ τὰ ἔσχατα ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς Τούρκους οὐκ ὀλίγας τῶν πόλεων αὐτοῦ, καὶ συζευχθεὶς μὲν εἰς τρίτον γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Λατίνου αὐτοκράτορος Πέτρου Κουρτεναῦ Μαρίαν, περιελθὼν δὲ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ῥοβέρτον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ δώσῃ τούτῳ σύζυγον τὴν ἰδίαν θυγατέρα Εὐδοξίαν καὶ ὡς προῖκα ἀξιόλογόν τι τμῆμα Ἀσιάτιδος χώρας, ἦτο ὅλως διόλου διατεθειμένος νὰ διαγάγῃ ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν νέον τῶν φράγκων κυριάρχην, ὅτε αἰφνης ὁ Θεόδωρος ἀπεβίωσε τῷ 1222 ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, διότι δὲν ἦτο ἔτι οὔτε πεντηκοντούτης. Τινὲς λέγουσιν ὅτι εἶχε υἱὸν ἀνήλικον, ὀνόματι Κωνσταντῖνον· ἄλλοι δὲ ἀναφέρουσιν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ Νικηφόρος Γρηγοράς ῥητῶς λέγει· «ἄρῃν γὰρ ἦν αὐτῷ παῖς οὐδεὶς.» Τὸ δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι κατέλιπε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Ἰωάννην Βατάτζην ὅστις εἶχε συζευχθῇ τὴν θυγατέρα του Εἰρήνην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, ὁ δὲ Βατάτζης ὢν πολὺ μᾶλλον περιεσκεμμένος καὶ εὐσταθὴς ἢ ὁ προκάτοχος ἔμελλε νὰ καταφέρῃ πληγὰς καιρίας εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει φραγκικὸν κράτος. Ἰδού μετὰ πύσης ἀκριβείας καὶ λεπτότητος σύναμα ἀντιπαραθέτει ὁ Νικηφόρος Γρηγοράς τοὺς χαρακτῆρας τῶν δύο πρώτων ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατόρων· «Ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ὁξὺς μὲν ἦν τὴν ὁρμὴν καὶ ἀνυπόστατος· καὶ πλείστας μὲν προκεκινδύνευκε μάχας, πλείστας δ' ἀνώρθωσε πόλεις καλλίσταις οἰκοδομαῖς καὶ πολλοῖς ἀναλώμασιν, ἀνασοβῶν καὶ ἀναχαιτίζων διὰ τούτων τὴν τῶν Λατίνων ὁρμὴν. Ἀλλ' ἐκιβδήλευεν αὐτὴν, ἁωρία πολλάκις εἰς τὰ πράγματα χρώμενος. Ὁ δὲ γαμβρὸς καὶ διάδοχος Ἰωάννης ὁ Δούκας, σύνεσιν πλουτῶν φυσικὴν καὶ τρόπων εὐστάθειαν καὶ βεβηκὸς ἦθος, κάλλιστα τὴν ἀρχὴν διέθυνε καὶ ἐκόσμει· καὶ τοῖς τε Ῥωμαίων πράγμασι καὶ στρατεύμασι πλείστην ἐν βραχεὶ τὴν ἐπίδοσιν ἐδεδώκει κατὰ τὸ

ἐκατέροις ἀνάλογον, μήτε πρὸ βουλῆς ἐργαζόμενος οὐδὲν, μήτε μετὰ τὴν βουλὴν ἀμελῶν οὐδενός· ἀλλὰ πάντα μέτρῳ καὶ κανόνι διδούς καὶ καιρῷ τῷ προσήκοντι. Ἀλλὰ φαίη ἂν τις εὐστόχως, ὡς καιρὸς ἐκείνος τὴν Θεοδώρου τοῦ βασιλέως ὁξείαν ἐζήτει ὁρμὴν· τοιγαροῦν καὶ ξυνεῖρρύηκεν· ὁ δ' ἐφεξῆς χρόνος τὴν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου εὐστάθειαν· τοιγαροῦν καὶ συνέδραμεν.»

Καθ' ἣν ἐποχὴν λοιπὸν ἐβασίλευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Ῥοβέρτος, κατελάμβανε συγχρόνως τὸν ἐν Νικαίᾳ ἐλληνικὸν θρόνον ἀνὴρ πολὺ ἐπικινδυνότερος τοῦ Λασκάρεως. Ἐν ταύτῳ δὲ ἐν Εὐρώπῃ ὁ δεσπότης Ἑλλάδος Θεόδωρος Κομνηνὸς, ἕτερος οὗτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρόμαχος ἀπέβαινε τολμηρότερος διὰ τὴν προῖοῦσαν ἀναρχίαν τοῦ φραγκικοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης. Καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ δεσπότης Θεόδωρος, «ἀνὴρ δραστήριος, κατὰ Γρηγοράν, καὶ καινὰ δεινὸς ἐπινοῆσαι πράγματα, καὶ αἰεὶ τοῦ πλείονος ἐφιέμενος,» προελάσας πρὸς Ἀνατολὰς, ἐγένετο τῷ ἅντι εὐχερῶς κύριος τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκεῖθεν δὲ ὁρμώμενος προέβη διὰ τῆς Ζαγοράς καὶ κατέλαβε πᾶσαν τὴν μέχρις Ἀδριανουπόλεως, καὶ Φιλίππουπόλεως, καὶ Χριστοπόλεως χώραν. Ἄν τότε ὁ Θεόδωρος ἐνόει ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε πρὸ πάντων χρειαν ἐνώσεως καὶ ἐτάσσετο ὑπὸ τὸν ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορα, βεβαίως οἱ φράγκοι δὲν ἤθελον παρατείνει ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτι ἐνιαυτοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν καχεκτικὴν αὐτῶν ὑπαρξιν. Ἀλλὰ τοιαῦτα ἀξιούντες περὶ Θεοδώρου, ἠθέλομεν ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ δύο ἀρετάς, τὰς ὁποίας σπανίως, ὡς μὴ ὤφελλεν, ἀνέδειξεν ὁ Ἑλληνισμὸς, τὴν πολιτικὴν μετριοπάθειαν καὶ τὴν πολιτικὴν πειθαρχίαν. Εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι πολλὰ ὑπῆρχον τὰ δικαιολογούντα μέχρι τινὸς τὴν ὀλίγην τοῦ ἀνδρὸς τούτου προθυμίαν τοῦ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορα. Ὁ πρὸ μικροῦ βασιλεύσας Ἰωάννης Βατάτζης δὲν εἶχε ἔτι ἀναδείξει τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἀρετάς, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου δημιουργη-

θὲν κράτος ἦτο πολὺ εὐρύτερον τοῦ περὶ τὴν Νίκαιαν συγκροτηθέντος καὶ προσέτι ἡ οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν καὶ Ἀγγέλων εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ Θεόδωρος ἠδύνατο νὰ λογισθῇ ὡς ἔχουσα πλειότερα εἰς τὸν θρόνον δίκαια ἢ ὁ Ἰωάννης Δουκάς Βατάτζης. Ὅπως δὲ ποτε ὁ Θεόδωρος ἀποβαλὼν ἤδη τὸ δευτερεῦον ἀξίωμα τοῦ δεσπότη, ὅπερ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχεν, ἀνηγόρευσε ἑαυτὸν αὐτοκράτορα, ὑπενεδύθη πορφυρίδα, περιεβλήθη ἐρυθρὰ πέδιλα, συνεκρότησεν αὐλὴν βασιλικήν, προεχειρίσατο δεσπότης καὶ σεβαστοκράτορας καὶ μεγάλους δομεστίκους καὶ πρωτοβεστιαρίους καὶ ἔκοψεν ἴδιον νόμισμα. Ἀπήντησε μὲν περὶ ταῦτα μικρὰν τινα δυσκολίαν, διότι ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος ὁ Μεσοποταμίτης, θεωρῶν τὴν ἐν Νικαίᾳ βασιλείαν κατὰ τοῦτο μάλιστα ὡς μόνην νόμιμον ὅτι παρ' αὐτῇ ἔδρευεν ὁ ὀρθόδοξος πατριάρχης, δὲν ἠθέλησε νὰ στέψῃ τὸν νέον αὐτοκράτορα· οὗτος ὅμως ὑπερενίκησε τὴν δυσχέριαν ταύτην διὰ τῆς συνήθους αὐτῷ τόλμης καὶ ὀξύτητος, ἐξορίσας μὲν τὸν Μεσοποταμίτην, στεφθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας Δημητρίου, ὅστις ὑπελάμβανε ἑαυτὸν αὐτοκέφαλον καὶ αὐτόνομον. Ἀλλ' ἡ ἀντίστασις αὕτη τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης εἶναι ἀξιοσημείωτος, διότι μαρτυρεῖ ὅτι ὁ κλῆρος τοῦλάχιστον παρ' ἡμῖν εἶχε πλειότερον τὸ αἶσθημα τῆς ἐνότητος ἢ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης Βατάτζης οὐδὲν ἠθέλησεν ἢ ἠδύνατο ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ πράξῃ κατὰ τοῦ Θεοδώρου· ἀλλ' οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει φράγκοι ὡς πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ κατάλυσις τοῦ βασιλείου τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου, ἐπεχείρησαν τῷ 1224 στρατεῖαν τινὰ ἐπὶ τὴν πόλιν ἐκείνην, κατετροπώθησαν ὅμως ὀλοσχερῶς περὶ Σέρρας καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν βασιλεύουσαν κακῶς ἔχοντες. Τότε ὁ Θεόδωρος ὅστις ἐφρόντισε νὰ διατελῇ φιλικῶς πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἵνα μὴ περισπᾶται ὑπ' αὐτῶν, ἐκυρίευσε τὴν Μασυνούπολιν, τὴν Ξάνθειαν, τὴν Γρατζιανήν,

καὶ αὐτὴν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἀφ' ἧς ἐτράπη λεηλατῶν τὴν χώραν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βιζύης ὅτε ἐνίκησε πάλιν τοὺς φράγκους. Ἀλλὰ δὲν προεχώρησε περαιτέρω ἀναγκασθεὶς νὰ ἀπέλθῃ πρὸς δυσμὰς διότι ὁ Γουλιέλμος ὁ Μομφερράτικὸς διεπεραιώθη κατὰ μάρτιον τοῦ 1225 ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ δυνάμεως, ἵνα ἀνακτῇ τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον τοσαύτας πόρρωθεν προέτεινεν ἀξιώσεις. Ἀπέθανεν ὅμως ὁ Γουλιέλμος κατὰ Σεπτέμβριον μηδὲν λόγου ἄξιον διαπράξας. Τὰ στρατεύματά του ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Θεόδωρος ἔμεινε κύριος ἀπόλυτος τῆς χώρας, καὶ ἀφήσας ἡσύχους τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει φράγκους ἡσχολήθη ἤδη ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐποχυρώσῃ τὴν δευτέραν τοῦ κράτους αὐτοῦ πρωτεύουσαν ἦτοι τὸ Δυρράχιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐξώσῃ ἐκ τῆς Θεσσαλίας τοὺς κατέχοντας ἐτι αὐτὴν ξένους δυνάστας. Καὶ ἐνῷ κατελύετο οὕτω ἐν Εὐρώπῃ διὰ παντὸς τὸ φραγκικὸν βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐπεχείρει ἐν Ἀσίᾳ τῷ 1224 τὰς πρώτας κατὰ τῶν φράγκων ἐχθροπραξίας αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης Βατάτζης τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ οἱ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρως ἀδελφοὶ Ἀλέξιος καὶ Ἰσαάκιος εἶχον καταφύγει εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπεκίνοῦν τοὺς φράγκους κατὰ τοῦ νέου αὐτοκράτορος. Ὁ Βατάτζης νικήσας κατὰ κράτος τοὺς φράγκους ἐν μάχῃ αἱματηρᾷ συγκροτηθείσῃ περὶ τὸ Ποιμαννὸν, κατέλαβεν ὅλας σχεδὸν τὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις αὐτῶν καὶ ἰδίως τὴν Λάμψακον ὅπου ἔκτοτε πολλάκις ἔδρευε, τὸ Ποιμαννὸν, τὰ Λεντιανὰ, τὴν Χαρίορον καὶ τὸ Βερβενάκον. Ἐν τῇ μάχῃ ἐκείνῃ ἐπεσον πλεῖστοι περιφανεῖς Γάλλοι ἱππῶται καὶ ἄλλοι πολλοὶ αἰχμαλωτεύθησαν, ἐν οἷς καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ τοῦ Λασκάρως, τοὺς ὁποίους ἐτύφλωσεν ὁ Ἰωάννης. Ἀλλὰ καὶ στόλον συγκροτήσας ὁ ἐν Νικαίᾳ βασιλεὺς ἀπέσπασεν ἀπὸ τῆς φραγκικῆς αὐτοκρατορίας τὰς εἰς τὴν ἄμεσον αὐτῆς κυριαρχίαν ὑπαγομένας νήσους Λέσβον, Χίον, Σάμον,

Ἰκαρίαν καὶ Κῶν, καὶ κατέστησεν ὑποτελῆ τὸν Λέοντα Γαβαλᾶν, ὅστις ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων εἶχε καταλάβει τὴν Ῥόδον καὶ τὰς παρακειμένας αὐτῇ νήσους καὶ εἶχεν ἰδρύσει αὐτόθι ἰδίαν δυναστείαν, ἥτις ἦτο ὅτε μὲν ὑπήκοος τῆς αὐτοκρατορίας ὅτε δὲ ἀνεξάρτητος ἀπὸ αὐτῆς, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων τὰ ὅποια ἔκοψε καὶ ὧν τινὰ μὲν φέρουσι. «Καῖσαρ ὁ Γαβαλᾶς (ὁ Λέων) ὁ δούλος τοῦ βασιλέως,» ἄλλα δέ. «Ἰωάννης ὁ Γαβαλᾶς (ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λέοντος) αὐθέντης τῆς Ῥόδου.» Μετὰ τὰ προεκτεθέντα ὁ στόλος τοῦ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορος ἐληλάτησε τὰς εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ὑπαγομένας παραλίας πόλεις Μάδυτα, Καλλιπολιν καὶ ἄλλας. Εὐτυχῶς διὰ τὸν Ροβέρτον ἐσωτερικαὶ συνωμοσίαι ἠνάγκασαν τὸν Βατάτζην νὰ συνομολογήσῃ τῷ 1225 ἀνακωχὰς καθ' ἣς παρεχώρησε μὲν εἰς τοὺς φράγκους χώραν τινὰ περὶ Νικομήδειαν, ἔλαβε δὲ τὸ ἀρχαῖον φρούριον τῶν Πηγῶν. Ὡστε ἐπὶ τέλους ἡ φραγκικὴ αὐτοκρατορία ἐστερήθη καὶ ἐν Ἀσίᾳ τὰς κυριωτέρας αὐτῆς νήσους καὶ τὰς κυριωτέρας ἐπὶ τῆς στερεᾶς κτήσεις. Ἀπῆλauseν ὁμῶς ἡδὴ εἰρήνην τινὰ καὶ ἐν Ἀσίᾳ ὅπως καὶ ἐν Εὐρώπῃ μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1228 ἐπελθόντος θανάτου τοῦ Ροβέρτου.

Ἀλλὰ ποίαν εἰρήνην! Ποτὲ ἴσως κράτος ἐπὶ γῆς δὲν περιῆλθεν εἰς τοσοῦτον ἐλσεινὴν κατάστασιν ὅσον τὸ κράτος αὐτὸ τοῦ ὁποίου οἱ ἡγεμόνες ἤξιουν ὅτι ἦλθον ἀπὸ δυσμῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα ἐνιδρύσωσιν ἐν αὐτῇ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν ἀρετὴν, καταλύσωσι δὲ τὴν Βυζαντινὴν ἀσθένειαν καὶ κακοήθειαν. Διηρημένοι πρὸς ἀλλήλους, ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὸ τῆς Εὐρώπης, εἰσαγαγόντες διοικητικὸν σύστημα ἀνεπιτηδειότατον, κατατροπωθέντες πολλάκις ὑπ' ἐκείνων τοὺς ὁποίους τοσοῦτον περιεφρόνουν, ἐκάθηντο αὐτοὶ οἱ διάδοχοι τῆς μακεδονικῆς δυναστείας καὶ τῶν Κομνηνῶν κεκλεισμένοι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄνευ στρατοῦ καὶ χρηματικῶν πόρων καὶ ἐξετραχηλίζοντο πολλάκις εἰς τὴν οἰκτροτέραν ἠθικὴν παρακ-

μήν. Οἱ Ἑνετοὶ δὲν ἐφρόντιζον εἰμὴ πῶς νὰ ἐκμυζήσωσι τὰς τελευταίας τοῦ κράτους τούτου προσόδους, μηδὲν φροντίζοντες περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ. Ἐπὶ μίαν στιγμὴν, ἀναλογισθέντες τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν περιῆλθον οἱ ἀρχαῖοι αὐτῶν σύμμαχοι συνέλαβον τὸν σκοπὸν νὰ μεταφέρωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξ Ἑνετίας τὴν ἑδραν τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους· ἀλλὰ τάχιστα παρήτησαν τὸ βούλευμα τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκτέλεσις ἤθελε πιθανῶς ἐπαγάγει τὴν κατάλυσιν καὶ οὐχὶ τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Ὁ τότε πάπας Ὀνόριος ἐπεκαλεῖτο τὴν συνδρομὴν τῆς Δύσεως ὑπὲρ τῆς νέας ταύτης ἐν τῇ Ἀνατολῇ Γαλλίας (Noua Francia, ὡς ἔλεγον τὴν χώραν ἡμῶν), ἀλλὰ δὲν εἰσηκούετο, καὶ ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ Ροβέρτος ἀντὶ νὰ πράξῃ τι γενναῖον κατέτριβε τὸν χρόνον εἰς ἔρωτας ἀθέσμους, μέχρις οὗ οἱ ἀγανακτήσαντες βαρῶνοι, ἐμβαλόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα τὴν μὲν ἐρωμένην αὐτοῦ ἐρρίνοκόπησαν καὶ ἀπετύφλωσαν, τὴν δὲ μητέρα αὐτῆς ἐπνίξαν. Ὁ ταλαίπωρος Ροβέρτος μὴ δυνάμενος νὰ ἐκδικηθῇ, ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην ἵνα ἱστορήσῃ τὰς συμφοράς του εἰς τὸν πάπαν. Ὁ δὲ παρεμύθησεν αὐτὸν ὅσον ἠδύνατο, τὸν ἔδωκε μερικὰ χρήματα καὶ τὸν κατέπεισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν ἐν Πελοποννήσῳ τῷ 1228. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ διάδοχος Βαλδουῖνος Β' (1228—1264) ἦτο παῖς ἐνδεκαετῆς. Ὁθεν ἐδέησε νὰ εὑρεθῇ σπουδαιότερός τις τῶν πραγμάτων κυβερνήτης· καὶ τοσαύτη ἦτο ἡ ἀπελπισία τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ὥστε κατήντησαν νὰ συζητήσωσιν ἂν δὲν συμφέρῃ νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν ἀπὸ τινος καιροῦ ἐπικρατήσαντα τῆς Βουλγαρίας Ἰωάννην Ἀσάν, τὸν υἱὸν τοῦ θηριώδους Ἰωαννίση. Τελευταῖαν ὁμῶς παρήτησαν τὴν ἰδέαν ταύτην καὶ ἀνηγόρευσαν κυβερνήτην τὸν ἐν Νεαπόλει διατρίβοντα πρῶην βασιλέα τῶν Ἱεροσολύμων Ἰωάννην Βρυέννιον, ὅστις, καὶ τοι γέρων ἤδη, ἐλογίζετο εἰς τῶν ἱπποτικωτέρων ἡγε-

μόνων τοῦ κόσμου καὶ ἔλθων εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ αὐγουστον τοῦ 1251 μετὰ πεντακοσίων ἱπποτῶν, 1200 ἱππων καὶ 5000 στρατιωτῶν, ἐμνήστευσεν μὲν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν μετὰ τοῦ Βαλδουίνου Β', ἐστέφθη δὲ συμβασιλεὺς καὶ ὑπελήφθη παρὰ πάντων ὡς μέλλων τοῦ κράτους σωτήρ.

Ἄλλ' αἱ χρησταὶ αὗται προσδοκίαι ἐματαιώθησαν. Ἀφοῦ ἐπὶ δύο ἔτη ἔμεινεν ἀργὸς ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔπειτα ἠθέλησε νὰ ἐπιχειρήσῃ τι κατὰ τοῦ ἐν Νικαίᾳ βασιλέως, ἐπέστρεψεν ὅμως μετὰ τέσσαρας μῆνας μηδὲν μέγα διαπράξας. Καὶ τότε ὁ Βατάτζης ἀπεφάσισε νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἰωάννου Ἀσάν, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ συμμαχία αὕτη, καθ' ἣν ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Βατάτζη Θεόδωρος Λάσκαρις ἔμελλε νὰ συζευχθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀσάν Ἑλένην, οἱ δὲ δύο ἡγεμόνες συνεφώνησαν νὰ διανείμωσι πρὸς ἀλλήλους τὸ φραγκικὸν κράτος, ὑπῆρξε βεβαίως διὰ πολλοὺς λόγους ἀναξία τοῦ μεγαλοφυοῦς τῆς Νικαίας βασιλέως· διότι μακρὰ μὲν πείρα εἶχε καταστήσει ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Βούλγαροι ἦσαν πολὺ ἐπικινδυνώτεροι τῶν φράγκων πολέμιοι τοῦ ἐλληνισμοῦ, τὰ δὲ πράγματα καθ' ἑκάστην ἐμαρτύρουν ὅτι ὁ ἐλληνισμὸς οὐδεμίαν εἶχε χρείαν τοιοῦτων συμμάχων ἵνα καταλύσῃ τὴν φραγκικὴν κυριαρχίαν. Ἡ πολιτικὴ λοιπὸν αὕτη οὔτε χρηστὴ ἦτο οὔτε συνετή. Ἄλλ' ἐνῶ πολλάκις ἀπεδείχθη ὅτι περὶ τὴν τῶν πραγμάτων διεξαγωγὴν ἢ χρηστότης δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν σύνεσιν, οἱ ἄνθρωποι καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν ἐπείσθησαν περὶ τούτου, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἶχον πεισθῇ κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου. Μήπως πρὸ ὀλίγου ἔτι δὲν εἶδομεν τοὺς φράγκους βουλευομένους νὰ ἐνιδρύσωσιν ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐπίτροπον τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων; Ὅπως δὴποτε, τῷ 1255, ὁ Ἰωάννης Βατάτζης ἀρξάμενος τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐκυρίευσεν ἀπὸ τῶν Ἑνετῶν τὴν Καλλι-

πολιν ἐπαγαγὼν αὐτόθι σφαγὴν καὶ δῆωσιν δεινотάτην· μεθ' ὃ κατέλαβε πᾶσαν τὴν Θρακικὴν χερσόνησον καὶ πᾶσαν τὴν μέχρι τῆς Μαρίτζης χώραν καὶ αὐτὴν τὴν Τζουρουλὸν, τὸ κάλλιστον τῶν φράγκων φρούριον. Ἀφ' ἐτέρου δὲ κατέφθασε καὶ ὁ Ἀσάν, ἀφοῦ ἐπόρθησε τὰς ἀρκτικὰς ἐπαρχίας καὶ τῷ 1256 ἐπολιόρκησαν οἱ δύο σύμμαχοι ἀπὸ κοινοῦ, ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε τελευταῖον ἀνέδειξαν δραστηριότητά τινα οἱ φράγκοι. Ἑνετοὶ, Γενοαῖοι, Πισάται καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου Γοδοφρέδος Β' Βιλλεαρδουῖνος δραμόντες εἰς βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ κατατρεπωθῇ μὲν ὁ βυζαντινὸς στόλος, νὰ καταστραφῶσι δὲ τὰ στίφη τοῦ Ἀσάν καὶ οὕτω νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου κινδύνου. Ἀλλὰ τοῦτο ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον μέγα τῶν φράγκων κατόρθωμα. Ἀμα οἱ σύμμαχοι ἐκεῖνοι ἀπῆλθον εἰς τὰ ἴδια, ἅμα ἡ αὐτοκρατορία ἐκεῖνη ἐγκατελείφθη εἰς τοὺς πόρους τῆς ἀμέσου αὐτῆς κυριαρχίας, ἐγένετο πρόδηλον ὅτι οὔτε χρήματα οὔτε ἄνδρας εἶχεν ὅπως συγκροτήσῃ στρατὸν ὅπως οὖν ἀξιόλογον. Ὄθεν ἀπῆλθεν ὁ Βαλδουῖνος Β' εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἵνα συλλέξῃ στρατὸν καὶ χρήματα. Καὶ ἐπέτυχεν τῶντι κατ' ἀμφοτέρω, μάλιστα δὲ ὡς πρὸς τὴν συγκρότησιν τοῦ στρατοῦ, διότι τῷ 1240 ἠδυνήθη νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν βασιλεύουσαν αὐτοῦ συνεπαγόμενος 700 μὲν ἱππότας ἐν οἷς πολλοὺς ἐπιφανεστάτους τῆς Γαλλίας ἄνδρας, πλείστοις δὲ πεζοὺς καὶ ὑπὲρ τὰς 20000 ἱππων. Ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Βρυέννιος, ὁ Βαλδουῖνος Β' ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ λατίνου πατριάρχου Νικολάου ὡς μόνος τῶν Ῥωμαίων κυρίαρχος καὶ ἐν τῷ ἅμα προσέβαλε τὴν Τζουρουλὸν. Τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο φρούριον ἐκυριεύθη, κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ ἑνετὸς ναύαρχος Ἰωάννης Μικιέλης ἐνίκησε πάλιν τὸν στόλον τοῦ Βατάτζη ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου οἱ φράγκοι ἀπέβαλον πάντα σχεδὸν ὅσα κατεῖχον ἔτι ἐν Ἀσίᾳ,

καί, συνομολογήσαντες διετεῖς ἀνακωχὰς (1241—1243), περιέπεσον αὐτοὶ εἰς τὴν συνήθη αὐτῶν ἀδράνειαν καὶ ἀμηχανίαν. Ἐνῶς ὁ ἐν Νικαίᾳ πολυμήχανος βασιλεὺς κατέλυε τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁμογενῇ ἀντίπαλον καὶ ἠνώρθου οὕτω τὴν ἐνότητά τοῦ ἐλληνισμοῦ, ὡς θέλομεν μετ' οὐ πολὺ ἱστορήσει, οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει φράγκοι οὐδὲν ἡδύναντο νὰ πράξωσιν, ἰδίως ἔνεκα τῆς ἐσχάτης αὐτῶν πενίας. Ἐγκαταλειφθέντες κατὰ τὸ σῶντες ὑπὸ τε τῶν ἐνετῶν, οἵτινες δὲν ἐπεμελοῦντο εἰμὴ μόνον περὶ τῶν ἐμπορικῶν αὐτῶν συμφερόντων, καὶ ὑπὸ τῶν φράγκων τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἵτινες δὲν ἐφρόντιζον εἰμὴ περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἡγεμονειῶν, ἐδέησε νὰ ἀπαθῶσιν ἐκ νέου πρὸς τὴν Εὐρώπην. Τῷ 1245 ἀπῆλθε τὸ δεύτερον ὁ Βαλδουῖνος εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, ἀλλὰ τὴν φορὰν ταύτην ἐλαχίστας ἐπέτυχε συνδρομάς. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατήντησαν εἰς τοιαύτην ἀνέχειαν ὥστε ἐδέησε νὰ μεταχειρισθῶσι πρὸς συντήρησιν οὕτων καὶ αὐτὸν τὸν μόλυβδον ἐξ οὗ ἦσαν κατασκευασμένοι αἱ στέγαι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀνακτόρων. Εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα περιήλθον οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως ἐκείνης, ἧτις ἐν τῇ προηγουμένῃ ἑκατονταετηρίδι ἔδιδεν εἰς τοὺς ἡμετέρους αὐτοκράτορας αὕτη καὶ μόνη 120,000,000 τοῦ τότε νομίσματος. Οἱ διάδοχοι αὐτῶν, οἵτινες ἐπῆλθον ἐπαγγελλλόμενοι ὅτι θέλουσι περικοπῆσαι εἰς ἡμᾶς νέαν ζωὴν, κατήντησαν ἐπαῖται. Διὰ νὰ πορισθῶσι μερικὰ χρήματα, νῦν μὲν ἐπώλουν λείψανα ἀγίων, νῦν δὲ ἐδανείζοντο ἀπὸ ἰδιώτας. Ὅτε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1248 ὁ Βαλδουῖνος ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄπρακτος, ἐζήτησε πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς αὐτόθι ἐμπόρους 24000 ὑπέρπυρα· καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτω τείνων τὴν χεῖρα πότε εἰς τὸν ἕνα πότε εἰς τὸν ἄλλον, ἵνα λάβῃ ὀλίγα τινὰ χρήματα, καταντήσας νὰ ἐνεχυριάσῃ ἐπὶ τούτῳ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν Φίλιππον εἰς τοὺς ἐμπόρους Ἀγγελου καὶ Ἰωάννην Φέρρο. Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων δὲν

ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ πολὺ, καὶ τῷ 1261 ἀνέκτησαν οἱ ἡμέτεροι εὐχερῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οὐδὲ ἤθελε παρατείνει ἐπὶ τριάκοντα ὅλα ἔτη τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει φραγκικὸν κράτος ἐὰν ὁ ἐλληνισμὸς δὲν ἐδιχοτομεῖτο ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰς δύο αὐτοκρατορίας, τὴν ἐν Νικαίᾳ καὶ τὴν ἐν Θεσσαλονίκῃ· καὶ ἐὰν ἡ ἐν Νικαίᾳ βασιλεία δὲν ἐνόμιζε πρὸ πάντων ἀπαραίτητον νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἐνότητά αὐτοῦ. Τὸ ἔργον αὐτῆς τοῦτο διευκολύνθη ὑπὸ τῆς ἀκαθέκτου ὁρμῆς καὶ τῆς ἀκορέστου πλεονεξίας τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Ἀγγέλου Κομνηνοῦ. Τῶντι ὁ ἀνὴρ οὗτος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταρτισθὲν μέγα κράτος, τὸ ὁποῖον ἠπλοῦτο ἀπὸ Δυρράχίου μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ ὑπὸ Ναυπάκτου μέχρις Ἀδριανουπόλεως, καὶ λησμονῶν ὅτι ὠφείλεν ἐν μέρει τὰς ἐπιτυχίας αὐτοῦ εἰς τὰς φιλικὰς καὶ συγγενικὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας συνῆψε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην Ἀσάν, ἔρρηξεν αἰφνης τὰς πρὸς αὐτὸν συνθήκας τῷ 1250. Ὅσον κατακρίνομεν πᾶσαν πρὸς τοὺς Βουλγάρους συμμαχίαν συνεπαγομένην τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν εἰς τὰ κατὰ τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν πράγματα, τόσον κατακρίνομεν ἐξίσου πᾶσαν διάλυσιν τῶν πρὸς αὐτοὺς ὑφισταμένων εἰρηνικῶν σχέσεων καθὼς δυναμένην νὰ προκαλέσῃ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Ἡ ὁλοσχερὴς καταστροφὴ τοῦ βουλγαρικοῦ κράτους ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο ἔργον ἀνώτερον τῶν δυνάμεων τοῦ ἐλληνισμοῦ. Ὅ,τι λοιπὸν φρονιμώτερον εἶχεν οὗτος νὰ πράξῃ ἦτο νὰ περιορίζῃ ὅσον ἐνεστί τὸν βουλγαρισμὸν εἰς τὰς παρ' αὐτοῦ καταληφθείσας πρὸ αἰώνων χώρας, ὅπως ἐπολιτεύθη μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Θεόδωρος, ὅστις, μεταβαλὼν ἤδη ἀνευ λόγου σύστημα, εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος ὅσῳ ὁ Ἰωάννης Ἀσάν, μακρὰν τοῦ νὰ κληρονομήσῃ τὴν θηριωδίαν τοῦ πατρός του, ἦτο ἡγεμὼν μετριοπαθῆς, ἂν ὅχι φιλάνθρωπος. Καὶ ἐτιμωρήθη ὁ Θεόδωρος διὰ τὸ σφάλμα αὐ-

τοῦ ἐκεῖνο, διότι συγκροτηθείσης κατὰ ἀπρίλιον τοῦ 1250 μάχης περὶ Κλοκοτινίτζαν παρὰ τὸν Ἑβρον ποταμὸν, ἐνικήθη κατὰ κράτος καὶ ἡχμαλωτεύθη αὐτός τε καὶ πολὺ πλῆθος τῶν περὶ αὐτόν. Ὁ Ἀσάν ἐπολιτεύθη ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς ἡττηθέντας, ἀπολύσας μὲν τοὺς πλείους τῶν αἰχμαλώτων, ἀγωνισθεὶς δὲ διὰ παντὸς τρόπον νὰ περιποιηθῇ τὴν εὐνοίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τοῦτο εὐχερῶς κυριεύσας τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ Διδυμότοιχον, τὸ Βολερόν, τὰς Σέρρας, τὴν Πελαγονίαν, τὴν Πρίλαπον, τὸ Ἀλβανὸν καὶ μέχρι τῆς Ἰλλυρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς μεγάλης Βλαχίας ἀφ' ἑτέρου ἐπιδραμών· μεθ' ὃ ἐπανήλθεν εἰρηνικῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ χώραν. Καὶ αὐτὸς ὁ Θεόδωρος κατ' ἀρχὰς οὐδὲν ἄλλο κακὸν ἔπαθε παρὰ τὴν αἰχμαλωσίαν· μόνον δὲ ἀφυῶς ἐφωράθη παρασκευάζων ἐπιβουλὰς, ἐτυφλώθη ὑπὸ τοῦ Ἀσάν. Ἐν τούτοις ὁ νεώτερος τοῦ Θεοδώρου ἀδελφός, ὁ δεσπότης Μανουὴλ, διασωθεὶς ἐκ τῆς περὶ Κλοκοτινίτζαν μάχης ἀνηγορεύθη ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐτοκράτωρ καὶ διετήρησε τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐπὶ δεκαετίαν (1250—1260) μὴ ἐνοχλούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀσάν, τοῦ ὁποίου ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρί. Ἀφοῦ δὲ εἰς μάτην ἐζήτησε νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὸν Βατάτζην, ἀπέκλινε πρὸς τοὺς λατίνους, ὑπέσχετο ὑποταγὴν εἰς τὸν πάπαν ἔν τε τοῖς κοσμικοῖς καὶ τοῖς πνευματικοῖς πράγμασι καὶ ὤμοσεν ὅρκον φεουδαλικῆς πίστεως πρὸς τὸν πρίγκηπα τοῦ Μωρέως Γοδοφρέδου Β', ὅπερ ὅμως μόνον ὑπὸ τῶν φράγκων λεγόμενον φαίνεται ἐντελῶς ἀπίθανον, διότι ἀφοῦ ὁ Μανουὴλ προέκειτο νὰ μὴ διατηρήσῃ τὴν πλήρη αὐτοῦ ἀνεξαρτησίαν δὲν ἐννοοῦμεν διατί ἤθελε θυσιάσει αὐτὴν μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ξένων ἐκείνων δυναστῶν ἢ ὑπὲρ τοῦ ἐν Νικαίᾳ ὁμογενοῦς καὶ ὁμοδόξου αὐτοκράτορος.

Ἄλλως τε ἂν καὶ ὁ Μανουὴλ ἐξηκολούθει ἄρχων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ καλούμενος αὐτοκράτωρ καὶ κόπτων, ὅπως προηγουμένως ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὑπέρπυρα καὶ χαλκᾶ νομίσματα, τὸ κράτος αὐτοῦ δὲν εἶχε πλέον τὴν προτέραν ἐκ-

τασιν. Παρεκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἀσάν κυριευθεισῶν χωρῶν καὶ πόλεων, τὸ κράτος τοῦτο ὑπέστη τότε καὶ ἄλλην κολύβωσιν. Ὁ πρῶτος τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου ἰδρυτῆς, ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνός, ἀποθανὼν τῷ 1214 εἶχε καταλίπει ἐκ τοῦ δευτέρου αὐτοῦ γάμου υἱὸν τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ Μιχαὴλ Θεόδωρος δὲν εἶχε σεβασθῇ τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ἦτο νόθος· ἔλεγε δὲ αὐτὸν νόθον, διότι ἡ μήτηρ του ἦτο στενὴ συγγενὴς τοῦ Μιχαήλ. Ὁ νέος ἐκεῖνος Κωνσταντῖνος Ἀγγελος καλούμενος βραδύτερον δὲ μετονομασθεὶς Μιχαὴλ Β', κατέφυγε τότε εἰς Πελοπόννησον· ὅτε δὲ συνέβη ἡ τοῦ Θεοδώρου αἰχμαλωσία παρέστη εἰς τὸ μέσον καὶ ἀπήτησε καὶ ἐπέτυχε νὰ λάβῃ τὴν ἀρχὴν τῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κτήσεων ἦτοι τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας καὶ μέρους τῆς Θεσσαλίας, ὥστε προέκυψεν ἤδη νέον δεσποτάτον τῆς Ἠπείρου ἀνεξάρτητον τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐτοκρατορίας καὶ τὸ ὁποῖον διαιρεθὲν βραδύτερον εἰς δύο καὶ τρία μάλιστα κλάσματα, ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενον μέχρι τοῦ 1518 καὶ ἔχον σχέσιν μᾶλλον πρὸς τοὺς φράγκους τῆς Ἀχαΐας ἢ μὲ τοὺς ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορας. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὅλως κατελύθη ἡ οὕτω πολυειδῶς περιορισθεῖσα αὐτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐν πρώτοις τῷ 1240 ὁ Ἰωάννης Ἀσάν, χηρεύσας πρὸ μικροῦ, ἔλαβε σύζυγον τὴν ὡραίαν τοῦ Θεοδώρου θυγατέρα Εἰρήνην καὶ δείξας πλείονα πρὸς τὴν νέαν σύζυγόν του στοργὴν ἢ πρὸς τὴν θυγατέρα του, τὴν σύζυγον τοῦ Μανουήλ, οὐ μόνον ἀπέλυσε τὸν Θεόδωρον, ἀλλὰ καὶ συνέδραμεν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Θεσσαλονίκην. Τότε ἐπειδὴ ὁ Θεόδωρος ἦτο τυφλός, τυφλοὺς δὲ αὐτοκράτορας οὐδέποτε ἀπεδέξατο τὸ δημόσιον βυζαντινὸν δίκαιον, ἐστέφθη μὲν ὁ πρεσβύτερος αὐτοῦ υἱὸς Ἰωάννης, πράγματι ὅμως ἡ κυβέρνησις διεξήγετο ὑπὸ τοῦ πατρὸς του. Ἄλλ' ὁ ἐξωσθεὶς Μανουὴλ ἐνέβαλε τῇ συνδρομῇ τοῦ Βα-

τάτζη ἐν Θεσσαλίᾳ· τῷ δὲ 1242 ἐπελ-
θὼν καὶ αὐτὸς ὁ Βατάτζης μετὰ στρα-
τοῦ ἰσχυροῦ εἰς Μακεδονίαν ἠνάγκασε
τὸν Ἰωάννην Ἀγγελον νὰ ἀποθέσῃ τὸ
αὐτοκρατορικὸν ἄξιωμα, νὰ ὀνομασθῇ
ἀπλῶς δεσπότης καὶ νὰ ἄρχῃ τῆς Θεσ-
σαλονίκης ὡς ὑποτελὴς αὐτοῦ. Μετὰ
δύο ὅμως ἔτη ἀπέθανεν ὁ δεσπότης
Ἰωάννης, ὁ δὲ διαδεξάμενος αὐτὸν ἀδελ-
φός του Δημήτριος εἰς τοσαύτην ἀγα-
νάκτησιν ἔφερε τοὺς Θεσσαλονικεῖς διὰ
τῶν ἀκολασιῶν αὐτοῦ ὥστε φυσικῶ τῷ
λόγῳ προεκλήθη νέα τοῦ Βατάτζη ἐπέμ-
βασις. Ὁ Βατάτζης ἀπεφάσισε τόσῳ
μᾶλλον νὰ ἐπεμβῇ ὅσῳ συγχρόνως ἡ βα-
σιλεία τῶν Βουλγάρων εἶχε περιέλθει
εἰς τὸν ἀνήλικον υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Ἀ-
σάν, τὸν Μιχαήλ (1246—1257.) Ὁθεν
ῥωφελοῦμενος ἐξ ὅλων τούτων τῶν περι-
στάσεων περὶ τὸν Ἑλλησποντον τῷ
1246, κυριεύει τὰς Σέρρας, τὸ Μελέ-
νικον, τὸν Στενίμαχον, τὰ Τζέπαινα καὶ
τὰ περὶ τὴν Ῥοδόπην καὶ ἔπειτα τρα-
πεῖς πρὸς βορρᾶν κατὰ τῆς χώρας τῶν
Βουλγάρων παραλαμβάνει τὸ Στούμ-
πιον, καὶ τὸ Χοτοβόν, καὶ τὸ Βελεβού-
διον, καὶ τὰ Σκόπια καὶ ἄλλας πολλὰς
πύλεις, ἀναγκάσας τὸν Μιχαήλ νὰ προ-
τείνῃ λόγους περὶ εἰρήνης. Τελευταῖον
δὲ κατὰ νοέμβριον εἰσῆλθεν εἰς Θεσσα-
λονίκην, συνέλαβε καὶ ἐξώρισεν εἰς
Λεντιανὰ τὸν Δημήτριον, ἐπέτρεψεν εἰς
τὸν Θεόδωρον κτήματά τινα περὶ Βοδενὰ
καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν καταλι-
πὼν ἐν Εὐρώπῃ ἐπίτροπον αὐτοῦ πλη-
ρεξούσιον τὸν μέγαν δομέστικον Κομνη-
ρὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον, ἔχοντα
παρ' ἑαυτῷ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μιχαήλ,
τὸν βραδύτερον γενόμενον ἰδρυτὴν τῆς
τῶν Παλαιολόγων δυναστείας.

Ἡ κατάλυσις τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ
αὐτοκρατορίας καὶ ἡ συνένωσις τοῦ ἑλλη-
νισμοῦ ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τὴν ἐν
Νικαίᾳ ἰδρυθεῖσαν μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Ἀσια-
νὸς ἑλληνισμὸς, ὅσον καὶ ἂν εἶχεν ἐκπέ-
σει, διετήρει ἔτι συστατικά τινα πολι-
τικῆς ἐμπειρίας, δεξιότητος καὶ δυνά-
μεως πλείονα τῶν ὅσα ἔφθασεν ἀπο-
κτῆσθαι ὁ πρὸ μικροῦ εἰς νέον πολιτικὸν

βίον ἀνακύψας εὐρωπαϊκὸς ἑλληνισμὸς.
Ἡ δὲ ἔνωσις αὕτη ὑπῆρξε μὲν τὸ κυ-
ριώτατον κατόρθωμα τοῦ Ἰωάννου Βα-
τάτζη, ἀλλ' οὐχὶ τὸ μόνον. Εἶδομεν ὅτι
ἀνέκτησεν ἀπάσας τὰς νήσους καὶ χώρας
ὅσαι ἀπετέλουν τὸ ἄμεσον τοῦ λατίνου
βασιλέως κράτος καὶ ὅτι περιώρισεν
αὐτὸν εἰς μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν.
Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν ἠδυν-
νήθη νὰ κυριεύσῃ τὴν μεγάλην ταύτην
πρωτεύουσαν, ἀλλ' ἤξευρεν ὅτι ἡ πτώσις
αὐτῆς ἦτο προσεχὴς καὶ ἀναπόδραστος.
Ὁθεν ἡσχολήθη ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν
ἐσωτερικὴν τῶν Ἀσιανῶν αὐτοῦ ἐπαρ-
χιῶν ῥύθμισιν. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται αἵτι-
νες οὐδένα ἔτρεχον ἀπὸ δυσμῶν ἤτοι ἀπὸ
τῶν φράγκων κίνδυνον, εἶχον ἀσφαλισθῇ
προσφάτως καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἤτοι ἀπὸ
τῶν ἐν Ἰκονίῳ Τούρκων διὰ παραδόξου
συνδρομῆς περιστάσεων. Καθ' ἣν ἐπο-
χὴν ἐν ἀρχῇ τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατον-
ταετηρίδος ἡ δυτικὴ Εὐρώπη ἐπεχειρεῖ
τὴν καταστροφὴν τοῦ προμαχώνος ὅστις
ἐπὶ χίλια ἔτη ὑπερεμάχει ὑπὲρ αὐτῆς
κατὰ τῶν ἀπὸ ἀνατολῶν ἀδιαλείπτως
ἀνανεουμένων πολεμίων, ἐπέσκηπτεν
ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας νέα φοβερά κα-
ταιγὶς Μογγολικῶν στιφῶν, ἅτινα ἀνή-
κοντα εἰς φυλὴν ὅλως ἄλλοτρίαν τῆς
Καυκασικῆς καὶ εἰς ἀναριθμήτους μυ-
ριάδας συναγελασθέντα ὑπὸ ἓνα τῶν ἡ-
γεμόνων αὐτῶν Τεμουτζίν, τὸν ἐπονομα-
σθέντα Τσιγγισχὰν ταῦτόν εἰπεῖν αὐτο-
κράτορα, ἐκυρίευσαν ἅπασαν τὴν ἀχανή
χώραν τὴν ἀπλουμένην ἀπὸ τῆς βορείου
Σινικῆς μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς
Συρίας πρὸς μεσημβρίαν, μέχρι τῆς Πο-
λωνίας πρὸς βορρᾶν. Ὁ ἐν Ἰκονίῳ Σελ-
τσουκίδης Σουλτάνος βλέπων ὅτι δὲν
εἶναι δυνατόν νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸν χεῖμαρ-
ρον ταῦτον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπεμάκρυνε
τοὺς Μογγόλους τελέσας φόρον εἰς αὐ-
τοὺς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐνόμισε φρόνιμον νὰ
διάγῃ ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν ἐν Νικαίᾳ αὐ-
τοκράτορα ὅστις τοιοιτοτρόπως ἡσφα-
λίσθη διττῶς ἀπ' ἀνατολῶν ἀπὸ τε δη-
λαδὴ τῶν Τούρκων καὶ ἀπὸ τῶν Μογγό-
λων. Καὶ τότε ἐπέστησε τὴν προσοχὴν
εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως

τῶν Ἀσιανῶν ἐπαρχιῶν, αἵτινες κακῶς ἔχουσιν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀγγέλων, δὲν εἶχον λάβει βεβαίως βελτίωσιν τινα λόγου ἀξίαν ἐπὶ τῶν ἀδιακόπων ἀνωμαλιῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑποίων ἀπηρτίσθη ἢ ἐν Νικαίᾳ αὐτοκρατορία ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρους. Νῦν δὲ οὐ μόνον αἱ πόλεις ἀνεκτίσθησαν ἀλλὰ καὶ ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία πολλὴν ἔλαβον τὴν ἐπίδοσιν. Ὁ βασιλεὺς ἐφιλοτιμήθη νὰ ἐπαρκῇ εἰς ἀπάσας τὰς ἀνάγκας τῆς αὐλῆς ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ κτημάτων· ἐπὶ δὲ ἐξ αὐτῶν οὐ μόνον εἰς τὰς συνήθεις τῆς βασιλείας δαπάνας ἀλλὰ καὶ εἰς συντήρησιν πολλῶν εὐεργετικῶν καταστημάτων οἷον γηροτροφείων, πτωχοτροφείων καὶ νοσοκομείων. Ἵνα κατορθώσῃ τούτο ἐπεμελήθη πολὺ τὴν γεωργίαν, τὴν ἀμπελοποιίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῶν κτημάτων τούτων· ὥστε λέγεται ὅτι ἀπὸ τῆς πωλήσεως μόνον τῶν ὧν ὅσα ἔτικτον αἱ ἀγέλαι τῶν ὀρνίθων αὐτοῦ ἠθροίσθη ἐντὸς ὀλίγου χρόνου χρηματικὸν ποσὸν δι' οὗ κατεσκευάσθη τῇ βασιλίδι στέφανος «λίθοις καὶ μαργάροις λίαν πολυτελέσι διηνηθισμένος, ὃν καὶ ὠάτον ὁ βασιλεὺς ἐπωνόμασε διὰ τὸ ἐκ τῆς τῶν ὧν πρᾶσεως κατεσκευάσθαι αὐτόν.» Τὰ αὐτὰ δὲ παρῆναι νὰ πράττωσι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ μεγιστᾶνες, ἐξ οὗ μετ' ὀλίγον πάντων αἱ ἀποθήκαι ἔβριθον καρπῶν, αἱ δὲ ὁδοὶ καὶ ἀγυιαί καὶ πᾶσα μάνδρα καὶ σηκὸς ἦσαν κτηνῶν πλήρη. Καὶ ἐπειδὴ συνέβη κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον λιμὸς παρὰ τοῖς Τούρκοις, τὰ ἀποταμιεύματα ταῦτα τῶν προϊόντων ἐπωλήθησαν εἰς τιμὰς βαρυτάτας καὶ πλοῦτος πολὺς εἰσέρρευσεν εἰς τε τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ταμεῖα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐν μέσῳ τῶν συνετῶν τούτων διατάξεων ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἔπραξε καί τινα τὰ ὅποια μαρτυροῦσιν ὅτι δὲν ἦτο ἀνώτερος πολλῶν ἡμαρτημένων δοξασίων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ· διότι ἔκτισε ναοὺς περικαλλεῖς καὶ μοναστήρια πολυτελῆ, καταδαπανῶν περὶ τὰ τοιαῦτα χρήματα, τὰ ὅποια ἠδύναντο ἐπωφελέστερον νὰ ἀναλωθῶ-

σιν εἰς συντήρησιν στρατοῦ καὶ στόλου, καὶ ὑποθάλπων τὸν μοναχικὸν βίον ὅστις δὲν συνετέλει βεβαίως εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους. Πλὴν τούτου ἐνόμισε κατὰ τὴν ἄλλοτε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐπικρατήσασαν δοξασίαν, ὅτι δικαιούται καὶ δύναται νὰ ῥυθμίσῃ τὴν χρῆσιν τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ πλούσιοι ἄνθρωποι μετεχειρίζοντο πολλὰ βαρύτιμα γονναρικὰ καὶ πολλὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα. Καὶ τὰ μὲν γονναρικὰ ἤρχοντο ἀνέκαθεν ἐκ τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀσίας· τὰ δὲ μεταξωτὰ, ἐνόσῳ μὲν ὑφίστατο τὸ βυζαντινὸν κράτος, κατεσκευάζοντο ἐντὸς αὐτοῦ καὶ μάλιστα εἰς Θήβας καὶ εἰς τὰς ἄλλας κυρίως ἐλληνικὰς χώρας, ἥδη δὲ, ἐπειδὴ αἱ χῶραι αὗται κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν φράγκων καὶ προσέτι ἀπὸ τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος εἶχον ἰδρυθῇ ἐργαστάσια εἰς Σικελίαν, κατήντησαν καὶ τὰ μεταξωτὰ προϊόν ἐξωτερικῆς βιομηχανίας· ὅθεν ὁ βασιλεὺς ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν αὐτῶν τε καὶ τῶν βαρυτίμων γονναρικῶν, ἀπαιτήσας ὥστε πάντες νὰ ἀρκῶνται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοῦ κράτους βιομηχανήματα. Εἶναι πρόδηλον ὅτι ἡ διάταξις αὕτη, ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς τοιαύτας ἀπαγορεύσεις, ἔπεσε μετ' οὐ πολὺ εἰς ἀχρηστίαν. Ὅπως δὲ ἴσως ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ προσοχὴ ἣν ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐπέστησεν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ζητήματα, καὶ βεβαίως ἡ ἐπίδοσις ἣν ἔλαβε τότε ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία ἐν Ἀσίᾳ μαρτυρεῖ, ὅτι, μεταξὺ πολλῶν ἐσφαλμένων, εἶχε καὶ πολλὰς ὑγιεῖς περὶ δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς οἰκονομίας ἀρχάς, ὅπως ἀνέκαθεν συνέβη εἰς τὴν βυζαντινὴν βασιλείαν.

Ἀξιομνημόνευτοι ὡσαύτως εἶναι αἱ ποικίλαι σχέσεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἰωάννης Βατάτζης περιῆλθε πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ὁ τότε αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φριδερίκος Β', ὁ τοῦ Φριδερίκου Α' Βαρβαρόσσα ἑγγονος, ἦτο, ὅπως ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας, πολέμιος τοῦ πάπα· ὁ δὲ πάπας

ἦτο ὁ φυσικὸς προστάτης τῶν λατίνων τῆς ἀνατολῆς, ἄρα οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο εἰμὴ νὰ συμπαθῶσι πρὸς τὸν Φριδερίκον. Ἦδη ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Ἀγγελος Κομνηνὸς εἶχε συνομολογήσει συνθήκην συμβαχίας πρὸς τὸν ἰσχυρὸν μονάρχην τῆς δύσεως τῷ 1229, διόπερ καὶ ἀφωρίσθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ πάπα. Ὁ δὲ Βατάτζης συνῆψεν ἔτι οἰκειοτέρας σχέσεις πρὸς τὸν Φριδερίκον Β', διότι μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Εἰρήνης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως, ἐνυμφεύθη τὴν νόθεν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἀνναν ἢ Κωνσταντίαν, καὶ οὐ μόνον διετέλει εἰς ἀλληλογραφίαν μετ' αὐτοῦ ἀναγγελλαντος ἰδίως πρὸς τὸν Βατάτζην τῷ 1250 κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐν ἐκτάσει τὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἐπιτυχίας του, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀνέλαβε νὰ πέμψῃ τῷ πενθερῷ ἐπικουρίας κατὰ τοῦ πάπα διὰ τοῦ Δυρράχιου. Ἐννοεῖται ὅτι πάντα ταῦτα ἐτάραξαν τὸν ἀρχιερέα τῆς Ῥώμης. Τὸ πολιτικὸν οἰκοδόμημα ὅπερ διὰ τοσούτων ἀδικιῶν καὶ ἀγώνων εἶχε κατασκευάσει ἐν τῇ ἀνατολῇ κατέρρεε, καὶ μακρὰν τοῦ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸν εἶχεν ἀπεναντίας χρεῖαν τῆς συνδρομῆς του. Ἡ ἐλπίς ὅτι διὰ τῆς ἰδρύσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει λατίνου αὐτοκράτορος καὶ λατίνου πατριάρχου, οἱ Ἕλληνες θέλουσιν ὑποταχθῇ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, διελύθη ὡς ὄνειρον. Οἱ Ἕλληνες, κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, ἀπειλούμενοι, φυλακιζόμενοι καὶ γυμνούμενοι ἐνέμενον οὐδὲν ἦττον πιστοὶ εἰς τὰ δόγματα τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ δὲν ἠθελον νὰ ἀναγνωρίσωσιν ἄλλον ὑπέρτατον ἀρχηγὸν εἰμὴ τὸν ἐν Νικαίᾳ ἐδρεύοντα οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Τότε ὁ Ῥωμαϊκὸς θρόνος ἐνόησεν ὅτι ἐπὶ ματαίῳ ἐχύθη τόσον αἷμα, ἐπὶ ματαίῳ ἐγένοντο τοσαῦται καταστροφαὶ καὶ ὅτι ἄλλο δὲν τῷ μένει εἰμὴ νὰ ἐπαναλάβῃ πρὸς τὸν ἐν Νικαίᾳ αὐτοκράτορα καὶ τὸν παρ' αὐτῷ πατριάρχην τὰς διαπραγματεύσεις τὰς ὁποίας ἄλλοτε τοσάκις εἶχεν ἐπιχειρήσει πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτο-

ρας καὶ πατριάρχας. Οἱ ἡμέτεροι ἀπήντησαν μετὰ τῆς συνέσεως καὶ μετριοπαθείας, ἣν ἀείποτε ἔδειξαν εἰς τὰς πρὸς τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν σχέσεις αὐτῶν. Εἶπον ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν πάπαν ὡς τὸν πρῶτον ὅλων τῶν πατριαρχῶν, ἐπιτρέποντες μὲν τὴν εἰς αὐτὸν ἐκκλησίαν ὡς ὑπατον δικαστήν, ὑπακούοντες δὲ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς δογματικὰς αὐτοῦ ἀποφάνσεις καθ' ὅσον δὲν ἀντιφάσκουσι πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων θεσπισθέντα· ἀλλὰ συγχρόνως ἀπήντησαν εὐλογώτατα νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν εὐχαρίστησε τὸν Ἰννοκέντιον Δ', καὶ ἡ διαπραγματεύσεις διεκόπη.

Ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα τὰ τοσαύτην παθόντα συμφορὰν διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤρχισαν πάλιν νὰ καλλιεργῶνται ἐν Νικαίᾳ. Ὁ Βατάτζης καὶ ἡ πρώτη αὐτοῦ σύζυγος Εἰρήνη ἐπροστάτευσαν νέον ἔτι ὄντα τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, ὅστις ἔπειτα ἔγραψε Χρονικὴν συγγραφὴν περιέχουσαν τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἀνακτήσεως αὐτῆς ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, καὶ τὸν Νικηφόρον Βλεμμύδην, ἀκμάζοντα τότε ἕνεκα τῆς ποικίλης αὐτοῦ παιδείας καὶ διδάσκαλον διατελέσαντα τοῦ τε Γεωργίου Ἀκροπολίτου καὶ πολλῶν ἄλλων, πρὸ πάντων δὲ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Βατάτζη Θεοδώρου. Τὸ δὲ σπουδαιότερον ὁ Βλεμμύδης ἦτο ἀνὴρ χρηστὸς καὶ γενναῖος καὶ ἔδωκέ ποτε δεῖγμα τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ τιμῶν ἐξίσου αὐτόν τε καὶ τὸν βασιλέα Ἰωάννην Βατάτζην. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης εἶχε διατελέσει πιστὸς πρὸς τὴν πρώτην αὐτοῦ σύζυγον Εἰρήνην, ἥτις ἂν δὲν ἐδελέαζεν αὐτὸν διὰ τοῦ κάλλους ἐδέσποζεν ὅμως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀρρενωποῦ καὶ ἀρχικοῦ χαρακτήρος αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ δευτέρα, ἡ θυγάτηρ τοῦ Φριδερίκου Β', καί τοι νεωτάτη καὶ ἴσως διὰ τὴν τῆς νεότητος ἀπειρίαν δὲν κατώρθωσε νὰ προσηλώσῃ αὐτὸν ἀπερισπαστως. Μεταξὺ τῶν κυριῶν ὅσαι συνώδευσαν αὐτὴν ἐκ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης

ὑπῆρχε μία ἢ οἱ ἡμέτεροι ὀνομάζουσι Μαρκεσίναν καὶ παριστῶσιν ἄμαχον κατὰ τε τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐφυΐαν. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὰς χάριτας ταύτας καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἐκυριεύθη ὑπ' αὐτῆς ὥστε ἐπέτρεψε νὰ κοσμηθῇ διὰ βασιλικῶν συμβόλων φορούσα πέδιλα πορφυρᾶ καὶ ἱππεύουσα ἵππον διὰ πορφύρας ὡσαύτως κεκοσμημένον. Καὶ οἱ μὲν πλείστοι τῶν αὐλικῶν δὲν ἐδίσταζον νὰ τιμῶσι τὴν ἐρωμένην ὡς βασιλίδαν, ὁ δὲ Βλεμμύδης μὴ ἀνεχόμενος τὸ σκάνδαλον ἔσκωπτε καὶ κατέκρινεν αὐτὴν ἀναφανδόν. Ἐπειδὴ δὲ μίαν ἡμέραν ἡ Μαρκεσίνα ἠθέλησε νὰ προσέλθῃ ἐν συνοδίᾳ λαμπρᾷ εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ μονὴν ἣν εἶχε κατασκευάσει ἑαυτῷ ὁ σοφὸς καθηγητῆς, ὁ ἀνὴρ οὗτος ἀπέπεμψε αὐτὴν μὴ ἐπιτρέψας τὴν εἴσοδον. Ἡ φίλη τοῦ βασιλέως προσέδραμε τότε πρὸς αὐτὸν ζητοῦσα ἐκδίκησιν καὶ ἔχουσα συνηγόρους τοὺς περὶ αὐτὴν κόλακας. Ἀλλ' ὁ Βατάτζης ἂν δὲν εἶχε τὴν γενναιότητα νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ κάλλους, εἶχε τὴν σύνεσιν τοῦ νὰ κατανοῇ τὸ ἄτοπον τοῦ πράγματος καὶ ἐτίμα τὸν ἄνδρα, δυν κατηναγκάζετο νὰ τιμωρήσῃ. Ὅθεν κατηφὴς γενόμενος καὶ δακρύσας, «ἵνα τί με κολλάζεις ἄνδρα δίκαιον συνωθεῖτε, ἀπήντησεν· εἰ γὰρ μου πρὸς βουλήσεως ἦν ἀτιμίας ὁμοῦ καὶ αἰσχύνῃς καθῆσθαι ἐκτός, ἀκίβδηλον ἂν τὸ τῆς βασιλείας ἐτήρουν σεμνὸν καὶ αὐτός· νῦν δὲ τὰς αἰτίας τῶν ἐμῶν ὕβρεων καὶ τῆς βασιλείας αὐτῆς αὐτὸς παρεχόμενος, προσηκούσας ἀπολαμβάνω λοιπὸν ἐντεῦθεν τὰς ἀμοιβὰς καὶ τῶν πονηρῶν σπερμάτων ἄξια τὰ γεώργια.»

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Δούκας Βατάτζης ὅστις ἀπέθανε τῇ 30 ὀκτωβρίου 1255· μεγαλεπήβολος, μεγαλοπράγμων καὶ ἐν αὐταῖς αὐτοῦ ταῖς ἀδυναμίαις μεγαλόφρων. Ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅποσον ἡρωϊκοὶ ἦσαν οἱ φράγκοι ὅτε ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκατονταετηρίδος ταύτης ἐξεπόρθησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅποσον ἐλεεινοὶ οἱ Ἕλληνες οὓς κατέναντι αὐτῶν ἀπήντησαν, πάλιν δὲ ὅπο-

σον ἡρωϊκοὶ ἀπέβησαν οἱ Ἕλληνες μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου καὶ ὅποσον ἐλεεινοὶ κατήντησαν οἱ φράγκοι, δὲν δυνάμεθα εἰμὴ νὰ ἔλθωμεν εἰς δύο σπουδαιότατα δι' ἡμᾶς συμπεράσματα· τὸ μὲν ὅτι οἱ φράγκοι δὲν ἐνόησαν τὴν ἀνατολήν, καὶ τούτου ἕνεκα δυστυχιῶν μόνον πρόξενοι ἐγένοντο ἐνταῦθα ἑαυτοῖς τε καὶ ἡμῖν· τὸ δὲ ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς, ὅπως πάντα τὰ ἔθνη τὰ ἔχοντα ζωὴν καὶ μέλλον, ἠντλησεν ἐν αὐτῇ τῇ δυστυχίᾳ δυνάμεις πρὸς ἀναβίωσιν αὐτοῦ.

Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙ ΣΠΟΓΓΩΝ

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ.)

Τί ἐστὶ σπόγγος; πιθανὸν οὔτε ὑμεῖς, οὔτε ἐγὼ βεβαίως, οὐδ' ὁ ἐπιδεξιώτατος ταξινόμος ἀνεπισφαλῶς γινώσκει τι εἰσέτι μέχρι νῦν. Οὐδὲν τῶν ὄντων οὔτε ζῶον οὔτε φυτὸν περιήχθη ἀπὸ κλάσεως εἰς κλάσιν καὶ ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν ἐν ταῖς πολυαρίθμοις διαιρέσεσι τῆς φυσικῆς ἱστορίας τοσοῦτον, ὅσον ὁ σπόγγος, ὥστε ἐπὶ τέλους ἀπηυδηκότες περιήλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαντήσωσι μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἄρθρου τούτου ἐρώτησιν ὅτι «ὁ σπόγγος ἐστὶ σπόγγος.»

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο ἦν γνωστὸν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, διότι ὁ σπόγγος παραγόμενος ἀφθόνως ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐνθα τὰ ὕδατα τῆς Μεσογείου ὡς εἰς κόλπον εἰσρέουσιν, ἕνεκα δὲ διαφόρων αἰτιῶν ἀποσπώμενος ἐκ τοῦ βάθους τῆς θαλάσσης καὶ κυμαινόμενος παρὰ τὴν παραλίαν, ἐνθα καὶ καθαίρεται, ἔδει ὑπὸ τῶν πρώτων οἰκιστῶν τῶν παραλιῶν τούτων νὰ εὑρεθῇ. Ἴνα συλλεχθῇ δὲ τὸ παράδοξον τοῦτο προϊόν, παρατηρηθῇ ἡ ἐλαστικότης αὐτοῦ ὡς καὶ ἡ ιδιότης τοῦ πληροῦσθαι ὕδατος, κατὰ βούλησιν, καὶ ἐν συντόμῳ ἵνα γνωρισθῶσιν αἱ διάφοροι χρήσεις αὐτοῦ πρὸς ἃς εἶναι κατάλληλον, βραχύτατος χρόνος ἤρκεσεν. Ἀλλ' ὅτε τοῦ σπόγγου γενομένου κοινο-